

Doorbraak.be

Misselijkmakend

Gangreen van Geeraerts uit de literaire canon

27/06/2020 [Jurgen Pieters](#) - Leestijd 5 minuten

1

Misselijkmakend dus. Toen de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde (KANTL) haar nieuwe canon voorstelde, was dat het woord dat moest verklaren waarom *Gangreen* van Jef Geeraerts uit de boot was gevallen. Al moeten uitgevers, erfgenamen en liefhebbers van Geeraerts zich niet meteen zorgen maken.

51 – 1

‘Geeraerts’ visie op de kolonie en op de vrouw in de autobiografische reeks *Gangreen* is vandaag misselijkmakend’ citeert [De Standaard](#) de KANTL. De dames en heren van de KANTL maken om de vijf jaar een vernieuwde canon. Dat hoort zo omdat de canoncommissie van de KANTL per se wil tonen dat een lijst met canonieke titels niet voor altijd in marmer gehouwen wordt. Een canon is dynamisch. Daarom telt de lijst ook geen 50 titels, maar 50+1. Vijf jaar geleden was *Gangreen* de 51e titel. Toen was het werk nog niet misselijkmakend. Of misschien had de vijf jaar jongere canoncommissie een sterkere maag? Dat kan ook.

Misselijkmakend lijkt me namelijk net een mogelijk argument te kunnen zijn voor opname in zo’n canon

In de nieuwe KANTL-canon wordt de 51e plaats vacant gehouden. De commissie wil dat het publiek daarvoor zelf voorstellen doet. Ik zou *Gangreen* van Geeraerts kunnen voorstellen, maar ik heb het boek nooit gelezen, dus ik ga dat niet doen. Wel zou ik de commissie ter overweging willen geven dat ze misschien ook wat dynamiek brengt in haar eigen samenstelling. Maar ook en vooral dat ze nadenkt over haar criteria. Misselijkmakend lijkt me namelijk net een mogelijk argument te kunnen zijn voor opname in zo’n canon.

Ik kan voor de vuist weg wel een paar literaire meesterwerken opsommen die mij en andere lezers behoorlijk misselijk hebben gemaakt: *Lolita* van Nabokov, *Macbeth* van Shakespeare, *Madame Bovary* van Flaubert, de meeste romans van Coetzee – *j’en passe*. De stomp in de maag die elk van deze teksten me gaf, is juist de reden waarom ze hun plaats in onze tijdelijke eeuwigheid verdienen. Het zijn werken die ons uitdagen in ons denken over moraliteit, geen werken die dat denken weeïge rozenblaadjes toewerpen. We mogen ons, kortom, gelukkig prijzen dat de canon-commissie van de KANTL niet over de wereldliteratuur moet gaan.

Criteria voor een canon

Voor alle duidelijkheid: het gaat me niet om de vraag of Geeraerts *Gangreen* het verdient in de lijst van onze belangrijkste letterkundige werken te staan. Wel om de vraag welke criteria je moet hanteren bij de samenstelling van zo’n literaire canon. Ik weet dat ik de zaken eenvoudiger voorstel dan ze zijn, maar literaire kwaliteiten lijken me hoe dan ook de basis

van de lijstvorming te moeten uitmaken. Wie een canon van wielrenners wil opstellen, zal de selectie ook niet laten bepalen door de politieke voorkeur of moraliteit van de coureurs in kwestie. (Tenzij we Geeraerts' misselijkmakende ideologische parti-pris als een vorm van letterkundige doping gaan beschouwen, waarmee hij het spel van de literatuur op een dusdanige manier tricheert dat we hem willen uitsluiten.)

Welke literaire overwegingen de KANTL-commissie heeft gebruikt bij haar selectie is niet duidelijk. Het gaat om werken die een aantoonbaar literair-historisch belang hebben, dat is duidelijk. Ze staan centraal in al onze literatuurgeschiedenissen. Dat is meteen ook de reden waarom de 18e eeuw er hier opnieuw zo bekaaid van af komt. In die eeuw, vinden letterkundigen al lang (al dan niet terecht), werd niets van blijvende waarde geschreven. Maar wat zijn dan de literaire overwegingen waarom Geeraerts er in 2020 minder toe doet dan in 2015? Hebben we ons dan al die tijd vergist? Of is *Gangreen* literair gesproken wel waardevol, maar moreel gesproken niet? Misselijkmakend misschien zelfs?

Vorm of vent

Maar ok. Stel dat je het wereldbeeld van een auteur toch wil laten meespelen in je canoniseringsarbeid. Hoe leid je dat wereldbeeld dan af uit zijn of haar literaire werk? Wat zou het wereldbeeld van Shakespeare kunnen zijn? Ik lees en bestudeer dat werk al meer dan twintig jaar en ik zou het echt niet kunnen zeggen. Wat is het wereldbeeld van Flaubert? Op grond van zijn brieven kun je je daar mogelijk wel een gedacht van vormen. Sommigen zullen zijn ideeën over de domheid van de overgrote meerderheid van de mensen ongetwijfeld verwerpelijk vinden, maar lees zijn romans en je kan enkel zeggen dat je geen idee hebt van hoe de auteur van die teksten staat tegenover de dingen die hij beschrijft.

Daaruit moeten we dus concluderen: die mens dacht echt zoals hij schrijft

Akkoord, Geeraerts is een ander soort schrijver, een die zich niet noodzakelijk wil verbergen in en achter zijn werk. Ongetwijfeld vermeldt de KANTL-commissie net om die reden dat Geeraerts' werk autobiografisch is. Daaruit moeten we dus concluderen: die mens dacht echt zoals hij schrijft. Als hij zijn werk een roman noemt, dan is dat eigenlijk maar een masker. Eigenlijk is het geen roman, maar een egodocument, een document van een misselijkmakend ego, neem ik aan. (Die redenering werpt overigens een heel ander licht op de zaak: een van de criteria waarop de commissie zich naar eigen zeggen expliciet beroept is de genre-kwestie: 'enkel proza, poëzie of theater', zeggen ze, 'geen egodocumenten of essays'. Met proza bedoelen ze romans of kortverhalen, neem ik aan, aangezien egodocumenten en essays doorgaans ook in prozavorm geschreven zijn.)

Madame Bovary

Toen *Madame Bovary* in 1856 in afleveringen in een Parijse krant verscheen, werd de uitgever voor de rechtbank gedaagd. Ik vat de argumenten van de openbare aanklager samen met één woord: het was een misselijkmakend boek. De advocaat van de verdediging hanteerde een tegenargumentatie waarvan ik denk dat Flaubert ze zelf ridicuul vond: hij beweerde dat de auteur van de tekst juist de bedoeling had zijn publiek goed op te voeden. Door personages verwerpelijke dingen te laten doen, wilde de auteur ex negativo het goede voorbeeld doen uitkomen. Een beetje zoals een tragedie ons indirect de verstandige norm presenteert door iemand te tonen die domme dingen doet. Gelukkig voor Flaubert was er toen

een slimme rechter die erop wees dat *Madame Bovary* literatuur was, en dat je literaire teksten niet moet beoordelen met morele maatstaven.

Anders lukt het Herman Brusselmans in geen duizend jaar om in die KANTL-canon te raken

Als de KANTL-commissie over vijf jaar in haar eigen midden een plekje vacant heeft valt het te hopen dat ze iemand vinden die net als Flauberts slimme rechter begrijpt dat een literaire canon het ook verdient om een discussie over literaire kwaliteiten te voeren. Anders lukt het Herman Brusselmans in geen duizend jaar om in die KANTL-canon te raken.

Jurgen Pieters

Jürgen Pieters doceert literatuurwetenschap en 'Creative criticism' aan de Universiteit Gent.